

životní úroveň a prodlužování volného času. Současně nás staví před problémy nemalého významu. Věříme, že harvardský průzkum bude prospěšný tím, že bude identifikovat a analyzovat účinky technologických změn a automatizace na jednotlivce, hospodářství a stát. Doufejme, že toto dílo pomůže vytvořit porozumění a ideje, jež naše země potřebuje, aby se jí dostalo všech dobrodiní technologie při minimalizaci rozkolu a nesnázi.“

Učitelé musí učit své žáky, často vychované svými rodiči k účtění k tomu, co je tradiční, stabilní a neměnné, že taková stabilita je omezující, nesprávná, že náš věk je věkem změn, v němž existují jen ten, kdo změny pozná, pochopí a naučí se je kontrolovat. Program se má zaměřit na problém, jak přizpůsobit výchovný systém tomuto cíli.

Uskuteční se opravdu bezvadná města, opravdu bezvadné vlády, skutečně všeobecná gramotnost, likvidace hladu a nemoci, opravdové bratrství mezi více a méně obdařenými? Vzdělání nebylo v minulosti rozvíjeno proto, že se nevyplácelo. Až stroje převezmou práci, lidé se budou moci obrátit k svým ideálům. To je hodnotnější cíl než předčasný odchod do důchodu.

Zpráva si všímá i sociálních změn, zaměstnanosti, lidských hodnot i budoucnosti techniky. Dále seznamuje čtenáře s organizací celého programu, se studijními metodami a s výsledky prvního roku činnosti programu.

Rovněž rýsuje plán vědeckého výzkumu na další rok, v němž se zaměřuje na různé aspekty vztahu mezi technikou a společností: administrativu, národní hospodářství, vzdělání, právo a veřejnou správu.

Ze dvou připomínek, které nebyly poradním výborem schváleny, je zajímavá ta, která kritizuje harvardský program za to, že se omezuje na problémy, v nichž se nevyskytuje konflikt hodnot.

J. O.

Harvard University Program on Technology and Society (II.)

Druhá výroční zpráva výkonného ředitele, 1965/1966, Cambridge, Massachusetts 1966, 59 stran.

Mnohé z probíhajících i zatím jen plánovaných průzkumů jsou určeny k tomu, aby

1. vymezily důležité složky, na něž se rozpadá hlavní téma programu,

2. definovaly nejdůležitější pojmy a intelektuální nástroje, tj. „vhodný jazyk“, v jehož výrazech by mohly být neplodněji zkoumány, a

3. určily a formulovaly speciální hypotézy, jež mohou být vodítkem v dalším výzkumu.

Bádání harvardského programu se nesnaží nahradit existující previze na dvacet pět a více let, nýbrž se zabývá budoucností vzdálenou pět až patnáct let.

Stať *Technika a vzdělání* konstatuje potřebu a) zmenšit počet odpadnuvších žáků, b) přeorientovat osnovy společenských věd a

c) zdokonalit praxi a politiku tak, aby byly harmonizovány projekty pracovních sil a vzdělávací strategie.

Bude též nutno prověřit tezi některých autorů, že se vysoká škola vyvíjí v klíčový institucionální nástroj sociální změny v pokročilých zemích.

Technický rozvoj způsobuje i v biologii a zdravotnictví vznik nových problémů: V souvislosti se zvyšováním věku vzniká potřeba dát starým lidem možnost, aby v naší společnosti hráli produktivní úlohu.

Jak bude působit na lidské tělesné i duševní zdraví znečišťování a vyzařování životního prostředí a urbanizace?

Jaké důsledky bude mít — v období ještě pozdějším — ovládnutí zákonů dědičnosti člověkem nebo objev umožňující učení a přijímání informací bez námahy či dokonce nevědomky? Jak bude společnost řídit tyto schopnosti, aniž zruší svobodnou volbu jednotlivce?

V pasáži o zaměstnanosti a práci se uvádí, že je malá pravděpodobnost, že by nastala nezaměstnanost velkých částí obyvatelstva; není důkazu, že by mechanizace a automatizace vedly k vzrůstajícímu poklesu pracovních sil. Nezaměstnanost je brzděna rozšiřováním možností sociálně prospěšných staveb, úprav a jiných prací.

Kapitola nazvaná *Anatomie institucionálních změn* si všímá nových funkcí, které v současnosti připadají průmyslu, odborným, vládním institucím a vysokým školám. Tak vládní instituce se zabývají novými problémy, kupř. požadavkem, aby města měla krásné okolí a aby v nich bylo možno dobře žít, aby nebylo zneužíváno vody a vzduchu atd.

Stať *Technologie a město* zkoumá účelnost úprav starých měst i budování nových.

Stať *Věda a demokracie* připomíná, že věda a vládnutí musí být napříště ve vztahu trvalé vzájemné závislosti. Stává se však, že tradiční demokratické rozhodování je opomíjeno. Velká věda a velká technika si zajišťují takové postavení ve společnosti, které se zdá směřovat k stále centralizovanější kontrole (viz proslulý program Apollo).

Zahrnuje v sobě politická demokracie nutně hospodářství svobodného trhu, nebo jde mezi nimi o vztah pouze historický? Vyžaduje větší ekonomické plánování a vždy také přizpůsobení politických postupů?

Existují různé projekty — plánované i uskutečněné —, jež ohrožují soukromí jednotlivce tím, že používají elektronické techniky při sledování osob a při shromažďování údajů o nich. Studie věnovaná tomuto problému by mohla být užitečná i pro formulování nové vládní politiky v této sféře.

J. O.

Emanuel G. Mesthene: An Experiment in Understanding

The Harvard Program Two Years After
Program harvardské university o technologii